

Denken in vaardigheden

Auteurs: Marca Geeraets, Harrie van Leeuwen

Gepubliceerd in: [Kind & Adolescent Praktijk](#) | [Uitgave 2/2022](#)

Als klachten en problematiek zijn verdwenen, wachten andere ontwikkelingsuitdagingen. Achterstanden inlopen die door psychische problemen zijn ontstaan, bijvoorbeeld. Een overzicht van vaardigheden mag daarom niet ontbreken.

Een belangrijke rubriek die in veel verklarende analyses ontbreekt, is die van vaardigheden. De herstelbenadering (Van Os 2018; Van der Stel 2015) verwijst er nadrukkelijk naar. Als interventies uitsluitend zijn gericht op het verminderen van klachten en problematiek spreekt men van klinisch herstel. Echter, met het verdwijnen van klachten als concentratieproblemen, een sombere stemming of herbelevingen van traumatische gebeurtenissen heeft een kind nog niet automatisch ook de vaardigheden onder de knie waarin het eventueel een achterstand heeft opgelopen. Er zijn vervolgens nog drie ontwikkelingsuitdagingen: functioneel herstel, participatieherstel en persoonlijk herstel. Deze bredere taakopvatting van jeugdhulp vraagt om een integrale verklarende analyse waarbij het denken in vaardigheden een belangrijke plaats inneemt.

Eerst dat functionele herstel. De gevolgschade van psychische problemen kan zijn dat bepaalde vaardigheden niet tot ontwikkeling komen. In dat geval verdient de functionele ontwikkeling aandacht. Stel dat een kind of jeugdige door angsten gedurende een langere tijd systematisch sociale situaties heeft vermeden. Dan zijn er minder kansen geweest om bepaalde sociale vaardigheden te oefenen en er behendig in te worden, zoals vragen of je mee mag doen, invoegen in een groep, 'nee' zeggen om problemen te voorkomen, enzovoort. Extra oefening is dan nodig. Dat blijkt ook uit evidencebased behandelprotocollen. Daarin neemt het oefenen van gerichte vaardigheden vrijwel altijd een vanzelfsprekende plek in. Angstbehandelingen bestaan grotendeels uit het oefenen van vaardigheden die te maken hebben met dapper gedrag. Aan de hand van een gepersonaliseerde durfladder, waarbij het kind zelf aangeeft met welke stap het als eerste oefent, worden de vaardigheden met betrekking

tot dapper gedrag vergroot. Ook in een behandelprotocol als 'D(o)epressie' is het oefenen van vaardigheden essentieel. Het vergroten van self-efficacy, iemands geloof in eigen kunnen om succesvol te zijn in bepaalde situaties, krijgt een boost door het expliciet aanleren van functionele vaardigheden. Om interventies en protocollen voor interventies te kunnen personaliseren, is het dus belangrijk dat de rubriek vaardigheden in de verklarende analyse de noodzakelijke aandacht krijgt, en met name de tekortschietende vaardigheden die oorzaak zijn van de problemen of er juist een gevolg van zijn.

Weer meedoen

Als de mist van de symptomen en klachten is opgetrokken en de energie terugkomt, betekent dat niet dat je meteen weer optimaal in het dagelijks leven kunt functioneren. Ook voor participatieontwikkeling is het behulpzaam om na te gaan welke vaardigheden noodzakelijk zijn. Wat wordt er precies op school, in de klas, onder leeftijdgenoten of op de club verwacht en welke concrete vaardigheden zijn nodig om de participatie weer op gang te brengen? Een zorgvuldige analyse van de vaardigheden die thuis, op school of in het derde milieu wel lukken en die waar de jeugdige moeite mee heeft, is dan van grote waarde. Concreet geformuleerde vaardigheden vergroten de handelingsgerichtheid van de verklarende analyse. Als we weten met welke vaardigheden een kind moeite heeft, kunnen we met elkaar bedenken met welke specifieke steun het beter lukt om de instandhoudende mechanismen te veranderen. We durven de stelling wel te poneren dat een verklarende analyse die geen expliciete aandacht besteedt aan sterk en zwak ontwikkelde vaardigheden de kansen op ondersteuning van functioneel- en participatieherstel aanmerkelijk vermindert.

De meeste vaardigheden zijn het resultaat van een leerproces. Het ligt dus voor de hand dat alle omstandigheden die interfereren met leren een negatieve invloed kunnen hebben op het vaardigheidsprofiel. Bij het niet of te weinig laten zien van vaardigheden kan het gaan om het niet beheersen van de vaardigheden (skills deficit) en om het niet voldoende kunnen toepassen daarvan in specifieke situaties (performance deficit). Selectief mutisme is bijvoorbeeld een performance deficit: kinderen beschikken wel over de benodigde spraakvaardigheden, maar ze vinden het moeilijk om buiten de eigen gezinssituatie te communiceren met anderen. Een taalontwikkelingsstoornis daarentegen kenmerkt zich door een skills deficit, bijvoorbeeld op het gebied van taalbegrip, gesproken taal of een juist taalgebruik.

Een goed passend verhaal

Dan het persoonlijk herstel. De ontwikkeling waar we op doelen, en die in de volwassen psychiatrie persoonlijk herstel wordt genoemd, gaat over het persoonlijke verhaal dat kinderen en jongeren over zichzelf hebben met betrekking tot hun problematiek, oftewel hun identiteitsontwikkeling. Classificaties als ADHD gaan over groepen van individuen. Een goed passend verhaal over jezelf, dat een positief zelfgevoel versterkt en de kwetsbaarheden in perspectief stelt, helpt om de identiteit te versterken. Het is essentieel dat de jeugdige voor zichzelf en aan anderen kan toelichten: ik weet wat ik heb en wat me is overkomen, wat ADHD, ASS, psychotisch zijn voor mij betekent, ik kan uitleggen wat er dan met mij aan de hand is, ik weet wat moeilijke situaties voor mij zijn, ik weet wat goed werkt bij mij, wat ik kan doen en op welke manier anderen mij kunnen helpen. Vooral het personaliseren is van belang en vaardig worden in het kunnen toelichten aan anderen, zó dat het je eigenwaarde versterkt.

Als we in de jeugdhulp naast klachtenvermindering het ondersteunen van functioneel herstel, participatieherstel en persoonlijk herstel serieus nemen, moet standaard een analyse worden gemaakt van de betrokken vaardigheden van jeugdigen (en van hun opvoeders). Een goede verklarende analyse kan niet zonder. Wanneer van een verklaringsmodel gebruik wordt gemaakt, zou de rubriek vaardigheden in dat model prominent aanwezig moeten zijn. Klachtenvermindering is belangrijk, dat is tenslotte de reden dat ouders en jeugdige te rade gaan, maar uiteindelijk gaat het om participatie naar eigen tevredenheid. Die transformatiedoelen zijn zo gek nog niet.

Literatuur

Os, J. van (2018). Persoonlijke diagnostiek in een nieuwe GGZ: de DSM-5 voorbij! Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.

van der Stel, J. C. (2015). Functioneel herstel en zelfregulatie: opgaven voor cliënten én psychiaters. Tijdschrift voor Psychiatrie, 57, 815-822.

Over de auteurs

Harrie van Leeuwen en Marca Geeraets adviseren en ondersteunen organisaties en gemeenten op het gebied van jeugdhulp. Beiden werken bij Bureau PEERS Strategische zorginnovatie.

